

МІХАЛЬОВ ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права*

МЕДИЧНІ ТА ГЕНЕТИЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ (ДО ПРОБЛЕМИ ЇХНЬОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ)

Права людини це соціально-історичне явище. В процесі життя кожної людини неминучі контакти, зіткнення та протиборства з іншими людьми, з їхніми інтересами, цілями та прагненнями. Кожна людина має зазіхати на певний обсяг благ та умов життя, досягненню якого повинні сприяти суспільство і держава. Проте, в минулі часи неминучою була нерівномірність розподілення прав людини між представниками різних класів і станів, а то і повне позбавлення будь-яких прав. Тим не менш, при всій різноманітності вчинків поступово кристалізуються певні сталі норми, еталони, цінності, які здатні упорядкувати відносини між людьми і поєднувати потреби різних індивідів з його способом виробництва, духовною культурою, державністю. Все це відбувалося у постійній боротьбі народів, націй, класів, станів та інших соціальних груп за свої права, за свободу.

Формування того чи іншого покоління прав людини пов'язано з об'єктивними процесами, що відбуваються в житті суспільства, з певними викликами без вирішення яких неможливий соціальний прогрес. Під поколіннями прав людини розуміють історичні етапи розвитку людства упродовж яких відбулося нормативно-правове закріплення однорідних груп прав особистості. Поява таких груп прав була обумовлена глибокими змінами в політичній, економічній, соціально-культурній сферах суспільного життя, а також технологічним розвитком.

Нові можливості медицини, що пов'язані не стільки з лікуванням, скільки з управлінням людським життям (напр., генетична корекція особливостей людини, знищення життя на ембріональних стадіях, відмова та припинення медичної допомоги безнадійному хворому), вступають у протиріччя зі сталими моральними цінностями та принципами. Нові технології породжують нові проблеми і трансформують розуміння традиційних цінностей. Сучасні види технологій, які використовуються у медицині, дозволяють лікарям робити те, що далеко відходить від традиційного втручання в організм людини. Сучасна медицина отримала реальну можливість давати життя (штучне запліднення), визначати і змінювати його якісні параметри (генна інженерія), відсувати час смерті (реанімація, трансплантація, геронтологія). Сталі уявлення про традиційну медичну етику рушаються, через те, що крім «автономній відповідальності професіонала» виникає ще і «автономія пацієнта» (1, с. 305) У зв'язку з чим виникає багато проблем морального та правового характеру.

Досить широке коло таких проблем з необхідністю ставить питання про правову регламентацію такого втручання в організм людини як істоти, в якій соціальна складова базується на біологічному фундаменті, що є первинним і потребує нормативного регулювання на підставі міжнародно-правових актів та внутрішньодержавних законів, а це в свою чергу робить необхідним виділення особливих груп прав людини – прав, що виникають з приводу охорони її здоров'я, медичної допомоги, медичного страхування – медичних прав і прав, що виникають у зв'язку з генетичним впливом на її тіло – генетичних прав. Ці групи прав у сукупності з фізичними та екологічними правами утворюють разом біологічні права – нове покоління прав людини.

Зрозуміло, що медичні права людини є складовою права на охорону здоров'я, а генетичні права складовою медичних прав, тим не менш здається, що сьогодні виокремлення таких груп прав у якості самостійних утворень на часі, оскільки вони пов'язані з принципово новим технологіями проведення різних хірургічних операцій, та досліджень, які відбуваються на клітинному і навіть генетичному рівнях. Процес диференціації прав є природним і відображає розширення каталогу прав людини, розширення як можливостей людини, так і застережень, щодо використання таких можливостей.

Проте, правовій регламентаційових суспільних відносин, нових викликів усьому людству передують їх філософське, релігійне і моральне осмислення. Розвинутий стан моральності – необхідна умова для затвердження правової легальності (2, с.77). Право – засіб реалізації морально-гуманістичних ідеалів. Без уроків моральності право немислиме. Самі ж ідеали, стосовно розглянутої проблеми, формуються, в першу чергу, в рамках медичної етики і біоетики.

Тіло людини та передусім його генетична програма, його генетичний код, у самій своїй сутності єдине з духом і утворює з ним екзистенціальну і сутнісну єдність особистості. Це означає, що будь-яке втручання у тілесну природу людини, а тим самим у його генетичний код, є втручанням в цілісність людської особистості і може бути виправдано лише у тому випадку, якщо для нього існує терапевтична підстава. Із розуміння цих обставин в ст. 3 Хартії Європейського Союзу про основні права, яку було схвалено Конвентом Європейського Союзу 2 жовтня 2000 р. та урочисто проголошено 7.12.2000 р. керівниками трьох провідних органів цього Союзу закріплено право людини на власну фізичну і психічну цілісність і встановлено, що:

«В рамках медицини та біологічної науки, зокрема, повинна бути забезпечена :

- добровільна та основана на достатній інформації згода зацікавленої особи у відповідності до правил, визначених законом;
- заборона занять еугенікою, особливо тих які ставлять перед собою мету проведіння відбору серед людей;
- заборона на перетворення людського тіла та його частин у джерело прибутку;
- заборона клонування у якості способу розмноження людських істот» [3, с. 3].

На сьогодні у найбільшій мірі проблеми, що виникають з приводу сучасних досягнень у біомедицині були певним чином урегульовані в першому, за часом прийняття, та найбільш широким за колом суспільних відносин, що регулюються в цій сфері життя акту – Конвенції Ради Європи «Про права людини і біомедицину», від 4 квітня 1997 р., який трансформував досвід різних досягнень в цій області та їх морального переосмислення у правові приписи.

В преамбулі цієї Конвенції викладені вихідні постулати до яких, зокрема, відносяться наступні: пам'ятати про те, що використання біології і медицини може привести до дій, які б поставили під загрозу людську гідність; використовувати успіхи в галузі біології та медицини на благо теперішнього та майбутнього поколінь, та ін..

Незважаючи на те, що у назві цього документу йде мова про права людини, його основним елементом є (що характерно для всіх міжнародних актів, які стосуються біомедицини) правові принципи на яких базується правовий статус особистості в цій сфері: пріоритет прав людини; інформованої згоди; захисту осіб, які не в змозі надати згоду, та ін.

Ряд норм Конвенції закріплює суб'єктивні права, більшість з яких не носить біомедичного забарвлення: право на повагу приватного життя; право на інформацію про стан свого здоров'я та ін. Декілька норм сформульовані у вигляді заборон: заборона на вибір статі майбутньої дитини шляхом використання допоміжних медичних технологій; заборона на створення ембріону людини в дослідницьких цілях та ін.

Таким шляхом «пішло» і законодавство України. Норми Конституції України, Основ законодавства України про охорону здоров'я, низки законів України медичної спрямованості у галузі біомедицини базуються на ідеї поваги до людини, її гідності, свободи та прав і на певних закликах, принципах і заборонах, що оберігають їх.

Уявляється, що саме такий застережливий підхід у нормативній регламентації медичних і генетичних прав людини є на сьогодні найбільш виправданим, бо в першу чергу захищає біологічні і соціальні основи існування людини, його життя, здоров'я, та гідність.

Список використаної літератури:

1. Головистикова А.Н., Грудцына Л.Ю. Права человека : учебник. – М.: Эксмо, 2008. – 448 с.
2. Нерсисянц В.С. Философия права. Учебник для вузов. – М.: ИНФРА . М – НОРМА, 1997. – 652 с.
3. Хартия Европейского Союза об основных правах: Комментарий/ Под ред. д.ю.н., проф. С.Ю. Кашкина. – М. Юриспруденция, 2001. – 208 с.

Ключові слова: людина, права людини, медичні права людини, генетичні права людини, покоління прав людини, медицина, біомедицина, заборона, біологія, технології, регламентація.

Ключевые слова: человек, права человека, медицинские права человека, генетические права человека, поколение прав человека, медицина, биомедицина, запрет, биология, технологии, регламентация.

Key words: man, human rights, medical human rights, genetic human rights, the generation of human rights, medicine, biomedicine, ban, biology, technology, regulation.